

N°. 3441.

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
TINEA CAPITIS.

QUAM
CONSENTIENTE AMPLISSIMO MEDICORUM
ORDINE
IN
UNIVERSITATE CAESAREA LITERARUM
DORPATENSI,

UT GRADUM
DOCTORIS MEDICINAE

LEGITIME ADIPISCATUR,
LOCO CONSUETO PUBLICE DEFENDET

AUCTOR
CAROLUS HENRICUS PETERSENN,

LIVONUS.

CXXIX: 12

DORPATI LIVONORUM
EX OFFICINA ACADEMICA J. C. SCHÜNMANNI.

MDCCCXXV.

Imprimatur,
ea tamen conditione, ut, simulac typis excusa fuerit haec
dissertatio. septem exemplaria collegio, cui censura libro-
rum mandata est, tradantur.

Dorpati Livonor. d. xxviii. m. Maii MDCCCXXV.

Dr. L. A. Siruve
h. t. Decanus.

CXXIX: 12

JOANNI PETERSENN

PATRI OPTIMO CARISSIMO,

NEC NON

GUSTAVO^{AB}ENGELHARDT

PRAEFECTO TURMAE PRAETORIANAE AC DIOE-
CESEOS SAARENSIS PRAETORI,

VIRO SUMME COLENDO ET OPTIME DE
SE MERITO

HAECCE PRIMA STUDIORUM RUDIMENTA

D. D. D.

AUCTOR,

I n t r o d u c t i o .

Causae, haec me conscribere impellentes, quae qualesque sint, satis superque constat inter omnes, quam ut afferam eas, sequentiaque excusem. At accuratiorem requirere videtur explicationem, cur eam potissimum materiam exponendam putaverim, quae ab Alibert et Batemann, illustrissimis scriptoribus nuperrime jamjam diligentius tractata sit. Quam vero propter hoc exquisitiore censebam contemplatione esse dignam, quod in hac nostra regione satis frequens ac diffusum contineat malum, quo sperarem, fore, ut aliquot in hunc finem propositum assecuturus sim observationes, quae cum in aliis artis medendi materiis me deficiant, in hac experientiae et usus inopiam meam aliquatenus, compensare possint. Ceterum exanthema illud chronicum, quod tineae capitis nomine, infantum praeserim capillitium invadit (id enim materia mea tantum amplectitur aliaque tineae species, tineae

ac. faciei, ab ea excluditur) non modo ob deformitatem quam concitat et molestiam, sed etiam propter naturam suam pertinacissimam, imo vero quae efficacissima non raro illudit medicamina, dignissimum mihi videtur, quod a medico unoquoque reputetur; eo-que magis, quod morbus hicce admodum neglectus est a medicis. Nam uti Gui-deChauliac et Ambr. Paré*) sui temporis chirurgos, quibus, ut arbitrabantur ipsi, hujus morbi curatio debebatur, acriter admonuerunt, ut curando abstinerent, ita recentiore tempore a medicis permissa est aut circumforaneis, aut qui artem suam usu magis quam studio cognitam exercent, nec ulla causa alia, quemadmodum memorat Murray**), quam qua medici compulsi, quum aegrotantibus timeant, aut acidulas thermasve frequentandas aut itinera animum distringentia et laxantia, aut in patriam reditum commendare atque suadere solent. Inde ex hac medicorum negligentia secuta est mali curatio temeraria et inepta, nec non medicaminum permultorum applicatio exterorum, omissa idonea praecautio et deficiente organismi infantilis cognitione, ita ut, tristissimum dictu, calamitas saepissime maxima parata et accepta sit. Pertinacitas igitur morbi ipsa, etiamsi malum eventum tot curandi methodorum explicet, medicorum tamen ipsorum est culpa, scilicet cum

---

*) et **) Murray de tineae capitis medendi ratione palipomena. §. 2.

mali negligentia, tum eo maxime, quod, quum morbo sanando operam navare inciperent, varias formas subtilius distinguendo rei notiones confundebant et diagnosin simul cum curatione impeditiorem reddebant. Quod opprobrium non solum ad auctores pertinet veteres, sed etiam recentiores, sicuti infra referre suo tempore in animo est, et quamquam novissimis temporibus ad morbos cutis in genere atque ad hunc in specie animus intentior conversus sit, disquisitionibusque gaudeamus praestantissimis, majoris tamen quam fas est subtilitatis in rebus minoris momenti exprobrum iis adhaeret. Curationis hujus morbi eventum si optamus prosperiorem, simplicior evadat, necesse est, quod quidem aliter fieri non potest, diagnosi nisi certiore facta et faciliore. Quod vero, neque specierum nec nominum amplificatione, sed potius imminutione, fieri posse, spero fore ut hoc meo opusculo comprobem:

D i a g n o s i s.

Antequam ad tineae capitis formarum, varie hucusque a scriptoribus existimatarum, considerationem specialiter jam perficiendam, nec non notiones, quae diversae de hac materia exstant, explicandas, nominationesque iis correspondentes commemorandas, transire possim, generali videtur opus esse ipsius notatione; quod quidem adgredienti haud aegre mihi confitendum est, in scriptis hanc ipsam materiem tractantibus majorem praeter spem contineri rei convenientiam, quamvis maxime varia sint inter se generum adsumptorum atque specierum nomine et descriptione; quam autem rem majoris momenti existimo eo, quod convenientia haec descriptionum generalis in hoc morbo decursus comprobatur, varias ejus formas, sicuti ab observatoribus adspectae sunt, in rei quodam essentiali utique non verti, sed non nisi in casu positae esse. Generalia specialibus certe anteeunt, generalibusque semper iisdem, specialium varietates haud li-

citum nobis praestare possunt gravioris eas momenti ac per se existentes agnoscere.

Exanthema chronicum *), cui commune fere nunc temporis nomen lineae capitis et arctiore quidem sensu imponi solet, omnes videlicet auctores numerant inter exanthemata pustulosa; P. Frank vero cum Haase, quia ab herpete ob situm tantummodo in parte capitis pilosa, et eximiam suam apud infantes frequentiam differat, herpetem eam esse ducunt; praeceptor meus, maximopere mihi venerandus, Dr. Struve, ill. vir, ab impetigine haudquaquam discernit, et in infantibus tantum in caput tendere eam, atque ibi tineam prodire in lucem, apud adultos autem magis in ceteris corporis partibus conspici et tum sine dubio impetiginem sensu strictiore formari pro certo habet. Exanthema exoritur cum symptomatibus inflammatoriis et localibus, sicuti affectiones ostendunt, cum praecedentes tum comitantes. Individua, ab hoc malo correpta minorem majoremve experiuntur pruritum cum tensionis cujusdam in locis affectis sensu conjunctum, cutis in capite rubet, intumescit, sensus quidam caloris, quin imo capitis interdum dolores vehementissimi vexant aegrotum, insecta in capite

*) Sit mihi permissum, usurpare hoc nomen ad tineam etiam designandam, quamquam bene sciam nomenclationem hanc morbis cutaneis acutis retentam, morbos autem cutis chronicos nomine alio, scilicet impetigine, vocari. Rei enim perspicuitati majori inservire volui.

molesta saepissime ad id mirifice crescunt multitudinis, ut, quin scabant, aegroti non possint neque aliter cruciatui afferatur levatio aliqua, nisi purificatione quotidiana et assidua.

Saepenumero glandulae tument occipitis et cervicis, indurescunt et pariter fiunt dolorificae; quae affectiones vero omnes in eadem cum mali acerbitate sunt ratione, ac, dum exanthema prorumpit ipsum, in dies magis augescunt. Pustulae inter capillos aut vesiculae vel minores vel majores subalbidae aut subflavae tunc animadvertuntur, nunc singulae, nunc minori vel majori congerie ante oculos venientes, plus minusve acuminatae, in basi induratae, cacumen versus magis emollitae, quae aut inter capillos aut circa eos procreantur, liquore quodam subflavo-albido alias aliter consistente completae. Breve tempus perdurant et vel disrumpuntur scabente digito vel sua sponte crepant, ichorem tunc quendam lymphaticum, glutinosum, meli hand dissimilem profundentes, non raro foetidum, e minoribus vel majoribus aperturis manifestis iterum atque iterum scatentem, qui inter capillos abiens eos conglutinat et in coperculum crustosum plus minusve diffusum ac durum aëre superveniente indurat, quod, exsudatione prout vel majore vel minore locum habente, crustas provocat, modo squamosas, modo crassas elatasque, aut singulas, aut inter se cohaerentes et magnitudine majore. Crustae nunc durae, compactae, granulatae, subalbi-

do-canae, marginibus allevatis praeditae, nunc molliores, subflavae adspiciendae. Sub quibus, perseverante exsudatione, ichor aut profluit sub crustarum marginibus, aut denuo induratus eas perfringit, quo quidem modo in dies longius serpens teterrimum progignit coperculum aut minoris aut majoris capitis partibus, ex quo capilli implicati et perplexi prosiliunt. Ichor interdum partes inferiores destruit e. gr. cutem simul cum capillorum radicibus; ulcera evolvuntur, nonnunquam, malo praesertim cum cahexia generali conjuncto et nominatim cum syphilitica, ipsa ossa cranii corripientia; insectorum molestorum multitudo mirum in modum amplificatur, rasura creberrima, vi pruritus cogente, statum morbosum magis magisque mutat in partem deteriorem, ita ut capitis superficies veluti a vermibus corrosam sese exhibeat. Nullis remediis, quibus malum coërceatur, adhibitis, progressus ejus fit insignior; in parte capitis capillata procreantur abscessus, capillorum existit defluvium, glandulae occipitis, cervicis, axillares et auriculares intumescunt, saepissime et aurium fluxus apparet, palpebrae rubent lacrimantque, ichor odorem spargit foedissimum, malum magis evadit commune, corpus emaciatur, virium defectio et animi lassitudo, scrophulosis exculta, ad ultimum febris hectica sese ostendunt; quin etiam vim genitalem Alibert 1) vidit debilitatam.

1) Alibert. Description des maladies de la peau, Paris 1806—11. T. II, Art. I. §. 19.

Auctorum tametsi plurimi in hac morbi imagine unum idemque sentiant, morbum definientes alii ex origine ejus, alii e stadio seriore, in denominatione et descriptione tamen singularum, quas assumebant, formarum tantopere discrepant, tam variis utuntur nominibus, quae contra ea ab aliis nunc morbo generali, nunc formis singularibus indita, confusa et permista sunt, ut vix alius morbus majorem ejus rei ubertatem proferre possit. Operae pretium itaque videtur ante descriptionem morbi quoad specialia incipiendam, experiri, si nomina, de quibus modo diximus, diversissima, conferre inter se et, quantum in me est, strictius possim definire.

Tineam capitis propriam Hippocrates 2) nomine: *Τα πιτυρῶδεα τῆς κεφαλῆς* et *πιτυρῶδεῖσα κεφαλῇ* appellat, quocum Celsi 3) *porrigo* congruit sub eadem voce exanthemata cum madentia et suppurosa, tum sicca et cutis cranii furfuracea amplexentis; Alexander Trallianus 4) et Paulus Aegineta 5) *πιτυρίαν*, desquamationem siccam neque omnino suppurosam rati, a porrigine suppurosa discernebant. Nihilominus tamen omnes fere interpretes illam expressionem in hanc transferebant. Apud Galenum

2) *Prorrh. L. II. p. 109. Epid. Lib. IV. p. 1121.*

3) *Cels. de Med. L. VI. c. 2.*

4) *Lib. I. cap. 4.*

5) *Lib. III. cap. 5.*

morbi hujus nomen occurrit *favus* sive *κῆμον*, item *μελικηρίς*, alii voce *Achorea* utuntur, per quam partis capitis pilosae affectionem quandam Graeci insignant, in qua liquor quidam glutinosus ex aperturis in cute cranii perexiguus emicat, quam affectionem autem Celcus in expressione *porrigo* jam comprehendit, — *favi* si aperturae majores *favis* apum haud absimiles sunt; nonnulli nominationes usurpant *furfures*, *lactumen*, *crusta lactea* (quam cel. Wichmann in opere suo: „*Ideen zur Diagnostik*“ satis superque distinguit) *lepra in capite*, *ficus* sive *συκοσις*, *serpigo*, *manantia capitis ulcera*, *scabies capitis*, *alopecia* 6) prout vel periodos mali aut gradus varios significare, vel formas ejus diversas diagnoscere conabantur. Tandem plerumque usitata aut in hoc exanthemate capitis generaliter, aut singulis ejusdem varietatibus adhibita vox *tinea* est; quod nomen, a Marcello de Bordeaux Saec. p. Chr. n. V, secundum autem aliorum opinionem a Stephano 7), Haly Abbas interprete, primum huic morbo impositum, tantum abest ut sit barbarum, quemadmodum P. Frank 8) ei ex-

6) Murray de medendi tineae capitis ratione paralip. Gotting. 1786. §. 3. p. 228.

7) *De med. II. 6. coll. 260 coll. Stephan.*

8) P. Frank de curandis hom. morb. epit. Lib. III. p. 190.

probravit, ut potius apud Claudianum, Martialem et Columellam et cet. in vermibus teredinibusve denotandis solitum reperiamus. Quodsi perpendimus, quantopere in hoc morbo cutis capitis tamquam a vermibus corrosam se praestet, libenter confitendum, hanc vocem non male esse electam atque verbo porrigo praeferendam, quod, quamvis a Celso jam usurpatum, nihilominus nec tam est usitatum, neque, si ita circumscripte uti eo velis ut Alex. Trall. et Paul. Aegin., totam morbi explicat significationem. Huc accedit, quod vox tineam, sicuti Frank sese exprimit, velut in civitatem recepta est. Jure autem dolendum est, hanc tam vario modo adhibitam et ex ea tam diversas derivatas esse species, ut, quid quisque per eam indicare velit, difficillimum sit dijudicatu. Cel. Sennert 9) tineam a crusta lactea, favis et achoribus sejungit, sub quibus ulcera intelligit cutis capitis madentia, sub illa vero crustis obducta. Haly Abbas 10) uno eodemque nomine quinque varietates comprehendit, quas Guido de Chauliac 11) nobis servavit, tineam furfurosam morbi ejusmodi singularem etiam adjiciens speciem. Cel. Sauvages 12) rem eo perduxit, ut ad novem usque genera inter se diversa numeraret; ill. Vogel 13)

9) Opera Tom. IV. p. 768.

10) 11) Chirurg. Tract. 6. Doctr. 2. c. I. p. 339.

12) Nosol. T. 3. P. 2. p. 466. sq.

13) Diss. definit. gen. morb.

achores, crustam lacteam, favos et tineam proprias tamquam distinxit morbi formas; cel. Cullen 14) pariter achores a tineam discernit. E linguarum non minus inscientia nominum confusiones ac permixtiones oriebantur. Sic Guilielmus de Saliceto 15) XIII p. Chr. n. Saec. discrimen accurate quidem explanat inter crustam lacteam, furfures, tineam et alopeciam, cujus vero discipulus Lanfranc de Mailand 16) sub alopecia tyriam comprehendisse videtur (malum ab Arabibus descriptum, in quo cuticula desquamaretur formam gerens serpenti similem et quod a Tyro, serpentum quodam in Italia genere nomen duxerit) sed perperam sine dubio praeceptoris verba percepit, scribens: tineam, qui morbus secundum eum nil amplius est quam „casus capillorum a tineam quae est vesperilio quae sicut in alis caret pilis, sic etiam tineam pilis caret“. Ut auctores veteres in descriptionibus, denominationibus et notionibus has formantibus errore ducuntur, ita non minus et recentiores. P. Frauk 17) achores, favos et tineam distinguit, priores vero duos uti Graeci, tertiam, capillorum radices malum si attigerit, cujus genera complura enumerat, sub

14) Synopsis nosol. method. p. 161. 250.

15) Chirurg. Lib. I. c. 2. 4.

16) Chirurg. doctr. 1 tr. 3. c. 2. f. 225. c.

17) De curand. hom. morb. L. III. Ord. II. Gen. VI. §. 446.

nomine scilicet tineae malignae (majoris mali gradus) tum tineae humidae et siccae, prout exsudatio major existit vel minor. Haase eodem modo morbum internoscit, tineaeque de qua loquitur hereditaria, Frankii 18) tineae malignae respondet. Henke 19) etiam non minus; — quibus ex distinctionibus, quod auctores et ipsi negare non audent, facillime colligere possumus, stadia tantum de quo agitur morbi diversa magis quam formas revera diversas ab iis designari. III. Haase itaque §. 641. transire eas dicit alteram in alteram et v. P. Frank l. n. §. 446: „non interim tam diversa mali quam nominum natura est ac sede magis aut aspectu atque gradu quam indolis ratione in illo nascitur diversitas“, declarat. His nominibus et hoc ordine a plurimis auctorum recentiorum morbus hicce in compendiis eorum de therapia cum generali, tum maxime in scriptis de infantium morbis exponebatur, donec cel. Alibert in opere suo de cutis morbis magnifico, ill. Robert Willan (de morbis cutaneis, transtulit F. G. Friese Vratislaviae 1799 — 1806) et ven. Thomas Batemann (Praktische Darstellung der Hautkrankheiten nach Willans System übers. von Hahnemann. Halle 1815) denuo complures morbi ejusdem describebant formas, quas vere assumebant diversas. Alibert formas quinque constituit,

18) Haase chron. Krankh. 4. Bd. 5. Ordn. Cap. 4. §. 641.

19) Henke Handbuch der Kinderkrankh. 1. Bd. p. 181.

tineam videlicet favosam (teigne faveuse, alveolée) tineam granulata sive rugosam, psydriam (t. granuleuse, rugeuse) tineam furfuraceam seu porriginosam (t. furfuracée vel porrigneuse) tineam amianthaceam (t. amianthacée) et tineam mucosam (t. muqueuse). HL. Batemann cum Willan sex tineae genera discernit I. porriginem larvalem II. porriginem furfurantem HL. porriginem lupinosam IV. p. scutulatam V. p. decalvantem VI. p. favosam.

Hae fere sunt tineae capitis divisiones ac distributiones, e quibus, quas auctores modo memorati statuerunt, prae ceteris inter nos cognitae atque vulgatae sunt. Ut vero virorum istorum doctrina inclitorum cum observandi ingenio et acumen tum experientiae debitum honorem tribuere haud recusem, ita temperare mihi non possum quo minus profitear, ipsis eos singularum formarum, quas diversas inter se aestimant, distinctionibus subtilioribus diagnosin, equidem ut opinor, impeditiorem quam expeditiorem reddidisse, medicaminum multiplicatione, cuique morbi formae proprio suo destinato, curationem fecisse complicatiorem, et sententiae, in morbis aliis tam multis ratae atque probatae: „quo pluribus morbi „cujusdam utimur remediis eo magis natura morbi nos „latet“ et in hoc ipso insigne praebuisse adminiculum. Non arrogans nec nimis mei fatus mihi videor, si horum virorum opinionem refutem, atque declarum, quomodo quoddam rei naturae non innexum

et in casu positum pro re essentialiter diversa ii habuissent ac descripsissent. Experimentis quae hucusque facta sunt, inter se collatis, quum iudicium meum de hac materia, si cum illorum compares, minoris momenti sit, quamvis vereor, ne mea ipsius experientia omnino in obscuro versetur atque e conspectu recedat, observationes tamen, quas paucas instituendi potestas mihi data est, edocuerunt me, quam diversa saepissime crustarum sit formatio, quam parvo momento e morbi natura dependeat ideoque causam divisionis nullam exhibere possit. Quamquam enim interdum cogamur, morbos permultos dividere secundum formam, ignari eorum naturae, forma tamen crustarum, induratione exsudati in hoc morbo conflatarum copiam istam distinguendi nobis dare nequit, processus morbi symptomatibus consideratis non nisi omnibus ac singulis. Jure igitur Josephus Frank „varias, dicit, tineae species e varia, crustarum forma statuere supervacuum existimamus.“ Sed minime certe unquam tentarem placitis hisce ill. virorum occurrere et repugnare, nisi praeceptoris mei Prf. nec non Dr. Struve usu atque experientia viri praestantis, qui gratissima mihi semper dignus erit memoria, quique una mecum has in hoc morbo species statuendas rejicit, iudicium maturius mihi adesset, argumentis insuper contrariis celeberrimorum definitionibus in ipsis medicorum a me depre-

hensis. Aliberti 20) ad confirmandam ab eo susceptam divisionem hoc proponit argumentum: exsudatum in variis formis variam prae se ferre naturam chemicam, tineam nominatim favosam plus continere albuminis, quam gelatinae, tineam vero furfuraceam ac praecipue granulata plus gelatinae quam albuminis, singulas porro species discrepare inter se cum crustarum colore, tum, quem exsudatio spiret odore. Verum enimvero disquisitiones substantiarum animalium chemicarum, praesertim in morbis, partim adhuc tam sunt imperfectae, inanes ac steriles, partim indicia Aliberti tam manca et non sufficientia, ut nullum fere rei ex iis discrimen colligere possis. Minoris etiam momenti color est et in morbo producti odor, cum vel in crustarum crassitudine et exsudati quantitate minore aut maiore vel in aegroti vitae ratione, praecipue munditiae, siti sint. Crustarum color, haud scio an cutis et capillorum proprium colorem habeat causam et his forte aut magis albidis aut fuscioribus, ille etiam sit aut albidus magis aut fuscior. Utrorumque enim color certis materiis adhaeret secretis, quas uno eodemque organo, cute scilicet, ab iisdem vasis (secernentibus) secretas videmus. Colore complurium secretionis productorum in statu quidem valetudinis integro apud individua diverso, quid est cur non sit etiam diversus in secreto-

---

20) Al. l. n. T. II, Art. 5. §. 514

nibus morboris, quam ob rem non sese praestet fuscior, cum materia cutis et capillorum colorem terminans existat fuscior et vice versa?

Tinea capitis, quod haud negari potest, non semper utique forma eadem prodit in lucem, variasque sane progignit formas, quas, cum totius decursus symptomatibus ducantur, ut diagnosi justa rectaque sisti possit, licitum ac necessarium erit, discernere. Quod vero discrimen in signis niti oportet, quae a morbi historia perfectissima sunt oblata, neque e symptomatibus singulis ac fortuitis deprompta. Quem ad finem in morbo hocce describendo distributionem sequar. *cel. Struve*, doctissimi viri, et quam maxime poterō in duabus secundum etiam formis assumtis loco suo ac tempore, lectorem benevolum in huius morbi varietates *Alibert* et *Willan* delegabo experiarque exponere, quomodo, morbo decurrente, procreentur; conditionibus scilicet levioribus obnoxiae, quae, cum ita sint comparatae, harum formarum fortuitum et inconstantiam et ipsae comprobant. — Sed priusquam in incepto meo pergere possim, declarare necesse est, porriginem larvalem *Bat.* cum crusta lactea *Wichm.* 21) et plurimorum auctorum aliorum, reuera congruere, ideoque pertinere ad tineam faciei neque ad materiam mihi propositam. Tinea mucosa *Al.*, quae crustam lacteam omnino non habet pro morbo et spe-

21) *Wichm.* Ideen zur Diagnostik.

ciei alius tineae faciei, crustae nempe serpiginosae *Wichm.* prorsus non facit mentionem, pariter mihi ex parte saltem hanc videtur attingere.

Praecipua varietas in origine tineae capitis versatur in eo, quod cum minoribus majoribusve pustulis aut gregatim in cutis loco aliquo segregato et inflammato, aream *) quem vocant situm habentibus, aut singulis et quae aliae ab aliis sejunctae sunt, exoriantur. Hoc judicandi modo rei veritati aptissimo spero non solum fore ut tineae capitis descriptiones in majorem redigam ordinem, sed etiam nomina reservabo materiei, de qua loquimur, multis ante tempestatibus imposita et per omnes, quas tinae descriptio perpessa est conversiones, retenta. Semper enim et post hominum fere memoriam 22) duae videlicet in hoc morbo pustularum formae distinguebantur, *achores* et *favi*, qui, a plurimis scriptorum varietates tamquam ejusdem generis existimati, magnitudine

*) Area vox est proprie locum patentem significans cum a nonnullis tum maxime a *Celso* usitata ad eam molestiam indicandam, qua capilli in singulis capillitii partibus evanescent, quaeque secundum eum duas huius molestiae varietates continet, alopeciam sc. et Graecorum *ἰσχυρία*, ab aliis vero ad locum cutis usurpatur designandum inflammatum et separatum, quo sensu et ego hac voce usus sum.

22) *Aetius tetrab.* 2. sermo 2. cap. 68. *Alex. Trall.* L. 1. cap. 8 et 9. *Paul. Aegin.* de re med. L. 3. cap. 3. *Orybes syn.* T. 4. cp. 12.

tantum inter se differant. Achor pustulam exhibet parvam et acuminatam materia quadam impletam colore fere straminis, quam tenuis vel fusca vel subflava sequitur crusta. Favus sive *xygion* major est et planior, non acuminatus, tenaciorem continens materiam; fundus ejus persaepe irregularis est inflammatus; posthac crusta prorumpit flava, fovea instructa, favis apum, a quibus nomen traxit, haud dissimili. Achor, quamquam interdum existat singulus, saepius tamen in singulis areis, quae a locis in cute integris disjunctae sunt, congregatus offenditur, quo quidem secundum ill. Struve construitur tineea achorosa. Favus contra singulus magis evolvitur, tum formam morbi secundam habemus, tineam nempe favosam. Hoc praestantissimum ambarum varietatum signum est distinctionis, quas describere nunc et utramque casibus aliquot a me observatis firmare in animo est.

I. Tinea achorosa.

In loco quodam capillitii perspicue inflammato, dimidii pollicis ad pollicem usque magnitudine, copia emergitur pustularum, quae in basi induratae in summa autem earum parte sunt molliores et lymphasubflava repletae; partim siccescunt, partim liquorem effundunt plus minusve fuscum vel colore tinctum stramento simili, qui in crustam durescit, nunc du-

riorem, nunc molliorem. Solito morbus simul cum areis compluribus, supra memoratis incipit, quarum perpaucae ad magnitudinem usque pollicis augescunt. Interdum numerus earum est maximus. Inter quas areas discretas, a locis in cute integris disjunctas, saepius pustulae ejusmodi parvae apparent (achores), interdum tanto numero, ut, exsudatio praesertim si adest copiosa, crusta cohaerens supra totum caput formetur. Quod quidem fit rarius. In hoc, de quo diximus, casu exsudatum proprium diffundit odorem foetidum et rancidum, qui sternutationem haud raro concitat, atque in crustam subflavam satisque crassam durescit; ad quent casum Alib. tineea mucosa ex parte pertinere videtur, iis scilicet e descriptione ejus remotis, quae manifestissime attinent ad crustam serpinginosam. Nam si in describenda hac sua forma huic conveniat, morbum in tenera aetate emicare, difficili cum dentitione, affectionibus morboris systematis lymphatici et nominatim scrophulosis conjunctum esse, alimentis sanitati alienis exoriri, faciem saepenumero ab eo corripì, quae tum sit rubra, calida et tumida, maximeque pruriat, ita ut infantes inclinationem insuperabilem sentiant scabendi, quo vero pustulae in facie emersae disrumpantur et liquor ex flavo albidus profluat, qui crustas provocet straminis fere colore imbutas et per partes in cute integras in dies longius serpens postremo maciem afferat et corporis debilitatem, — tum, quod in morbi de-

scriptione refert, si malum in parte magis capitis pilosa formatur, partim et in tineae nostra achorosa conspicitur, e. gr. cutis inflammatio, excretio uberima, capillorum a crustis varie formatis variaequae magnitudinis conglutinatio, sub quibus exsudatio perseverat, continua procreatio pustularum parvarum recentium et coniformium ichore flavo, tenaci mucosoque repletarum. Exsudatione minore crusta celerius in dies siccescit, fit friabilis, calci similis, modo cana, modo fuscior, in quo quidem casu tineam Al. granulata[m] videmus, nam etsi tamquam propriam speciem eam definit, quae eo denotetur, quod paucos tantum capillitii locos invadat et cum colore, tum odore prae ceteris formis excellat, haec signa tamen omnia copia in hoc morbo exsudati minore satis superque explicantur, quae sola, quantum egomet iudico, causam distinguendi, quia a constitutione aegroti dependet, nobis praebere omnino non potest; luculenter enim perspicis, exsudatione ubique facta minore, et cutis loci pauciores posse occupari, crustam celerius indurescere eaque de te crepare, istud calci simile accipere et fusciolem fieri: quae ipsa res sufficiens esse mihi videtur huius formae odori explanando leniori. Crustarum colorem illum fusciolem, qui eo, quo ostendimus modo jam partim explicatur, nimirum tam frequentem animadvertent Alibert, aegrotos enim maxime badios, quos sua ipsius fert patia, observandi semper ei fere data est potes-

tas, in quibus autem hominibus morbosae etiam exsudationis color fuscior fortasse constitutioni nec tamen cuidam tineae speciei aliquid conveniens erat. Phaenomena eadem in tineae achorosa occurrunt, si in initio etiam cum magna conjuncta erat exsudatione, sin vero inveteraret, minore. In hoc titulo ponenda est etiam porrigo scutulata Batemanni, uti plane elucet e descriptione sua, expresse dicentis, factam post eruptionem achorum singulis in areis inaequalibus et circularibus, sicuti supra descriptum est, formari crustam, dum morbus, exsudatione vehementiore, longius in dies serpat ac destruat. Achorebus in regione capillorum magis radicum formati capilli, ex iis prominentes, soluti sunt, interdum defringuntur et deletis radicibus decidunt. Circuitui arearum correspondentia proveniunt loca decalvata, interdum progrediente magis magisque malo, coalescentia in unum et veram tum producentia calvitiam, quod vero rarius solet accidere. In casu modo nominato tineae achorosa Batemanni porriginem decalvantem nobis offert, quemadmodum descriptione ejus, cum porriginem, scutulatam quam vocat, comparata, satis patet. In his locis si capilli denuo nascuntur, sunt molles, lucidi, lanei, in provectoris aetatis individuis cani (quod quidem lanugo appellatur). Tinea furfuracea Al. porrigoque furfurans Bat. exoriri videntur, si achores non congerie conferta sed singuli magis in area inflammata prorumpunt,

evacuatio ichoris e pustulis minor est ideoque squamae magis minutae quam crustae progignuntur. Batemann enim dicit, liquorem e parvis achoribus excretum ob exiguam suam copiam facile et celeriter coagulari et in lamellis innumerabilibus discurrere. Al. contra in descriptione tineam aliqua ex parte confundit cum scabie capitis, sic dicta, secundum alios pityriasis, a Plenck porrigio farinosa sive spuria nuncupata, quae sine ulla pustularum formatione ac suppuratione in lucem prodit; cujus confusionis causa est, quod saepissime in tineam inter loca re vera correpta epidermis desquamatur in forma furfuris, quae desquamatio in frontem usque haud raro diffunditur, quo fit ut strata epidermidis partium solutarum majora congregentur, digito prementi cedentia acervuloque furfuris haud dissimilia.

Curandi morbi sub hac, quam nunc ipsum descripsi, forma, quum mihi nuperrime obvenisset occasio; licitum etiam sit, quoniam res ita obtulerat, quaecunque observavi, hic breviter subnectere.

Mina, puella Esthona duodecimum aetatis annum agens, subfusca, parentibus validis ac bene valentibus nata, valetudinem tuebatur ceterum integerimam, excepto quod inde a tertio aetatis anno tineam achorosa illam vexaverit, qua, dixerunt, infectam esse promiscuo pectinis usu.

Jam initio contagionis vexata fuerat calore verticis, tensione et pruritu, mox autem subsequeban-

tur crustae durae et siccae, quae remotae rursus apparebant et sensim sensimque, medicamentis, partim purificantibus tantum, partim validioribus, frustra adhibitis, longe lateque serpebant. Aegrotam nostram alebat capillum promissum, densum et fuscum, et hocce palpando pervestigavi tubercula rauca dura et crassa. Capillis quantum fieri potuit, tonsis, animadverti, morbum locos singulos tantum maculis integerimis quibusdam sejunctos obtinere, ex quibus exeuntes capilli, in fasciculorum modo sanie emissa conglutinabantur, ita ut massam friabilem inter semet ipsi haberent. Qui loci detecti erant duris badio colore tinctis crustis, quae tali modo inhaerebant illis, ut hujus tineae formam observandi operam perdidissem, nisi eo consilio, ut liquerentur crustae, verticem inunxissem oleo olivarum, et caput mitra textissem e bovis vesica parata; praeterea neque extrinsecus neque intrinsecus quidpiam praescripsi, nisi severam et rectam vivendi rationem et regimen. Postero die nonnullas inveni crustas solutas, quas sine ulla vi remove potui, et haecce fere nunc reprehendi: In vertice, quo primum eruptiones in conspectum veniebant, areae erant maximae circuitu semidigitali, crassis, duris et inter se cohaerentibus crustis tectae, quae exsudationem largissimam ostendebant, ita ut illius tineae, quam Al. mucosam appellat, formam morbus assumsisse videretur. In fronte autem erant areae pauciores et minores, nec crustae

tantam praebebant crassitudinem; temporibus tenui-
vero capillos vidimus glutinatos per saniem, e locis
superioribus defluentem, et exsudatio ipsa hic videba-
tur manca, areae paucae in exiguum ambitum excur-
rebant et tennes crustae singulis tantum achoribus se-
junctae observabantur. Pariter etiam in occipite exis-
tebat parvus crustarum numerus, minori adhuc ambi-
tu et tanta duritia, ut, quum crustae in festucas, ut
ita dicam, diffissae essent, non esset, quod dubitare-
mus, quin in hac tineae forma, illam tineam granula-
nulatam Alibert, aequae ac porriginem scutulatam
Batemann haberemus. Ad unam omnes areae
perspicue inflammatae erant, tumidae, epidermide
nudatae et plus minusve humectantes. Pediculi, cum
aegrotam munditiei quam maxime studiosa esset, non in
magna copia aderant, ideoque pruritus tolerabilis;
odor, crustis mitefactis, vix rancidus. Nonnullis areis
inerant foveae siue foramina in cute, magnitudine ca-
pitis acus affigendo inservientis, quae oculis intentis
non effluerunt; continebant hae luteolum puriformem
aut serosum sanguine coloratum liquorem; prae-
ter has vero areas erant, quae omnino laevigatae vi-
derentur. Capilli, qui ex areis originem trahebant,
radices suas in crassam subalbam massam mucosam
degeneratas ostendebant, quo ipsi evulsi fiebant faci-
liores. Etiam atque etiam consideravi has degenera-
tiones et ut eo accuratius hocce pollerem, in pejus
mutatas capillorum radices subjeci microscopio, sed

ampliora non reprehendi, quam, in nonnullis radices
omnino in homogenam mucosam massam degeneratas,
in aliis vero fila quaedam per hanc traducta esse, quo
in casu nil nisi involucrum radicum deformatum vi-
deretur. Hi capilli degenerati respondebant majori
ex parte foveis parvis, quas supra admonni, et ubi de-
erant, ibi produxi semper capillos revellens ex hac vel
illa area, statim enim degenerata radice remota talis
procreabatur, ita ut foveae, prorsus cedente degenera-
tione seu radice ipsius, seu telae cellulosae hanc cir-
cumdantis, oriri viderentur. In sequentibus diebus
quo loco capillos non extraxi, pustulis proruptis et
mox ruptis, rursus crustae in adspexit veniebant,
quibus vero locis removeram capillos, aperturae illae
parvae claudebantur, secretio conquiescebat et area
glabra et nitida reddebatur. Tali modo et in poste-
rum aegrotam tractavi eodemque cum eventu. In
nonnullis verticis locis, quibus crassae adhaerebant et
densae crustae, tardius solvebantur, et infra saniosi
humoris praebebant majorem copiam, et tot tantasque
foveas, ut, quum alia transisset in aliam, ulcera
phagedaena formarent, ex quibus capilli conglutinati
et perplexi prominebant. Ulcera ex quibus leviter
sanguis erumpebat, sedem pediculis aptam praebe-
bant pruritum haud exiguum efficientibus; capillo-
rum radices ita in iis erant destructae, ut fasciculos
singulos, quoties volui, evellere pollerem, quo facto
denique sanabantur ulcera et integumentis obtege-

bantur glabris et nitidis, tunc demum tumor, pruritus et calor decrescebant. Non ita multo post hujus pustulae frater, minor natu, corripiebatur eadem tineae, paucas vero apud hunc et parvas observavi areas, easdemque pustulas et crustas et capillorum radices degeneratas, nec non ejusdem curationis adhibitae eventum secundum.

II. Tinea favosa.

Ut forma tineae descriptae, ita et haec nunc persequenda, pro diversis progressionum periodis, et pro vehementiae suae gradu, magnam offert symptomatum varietatem, quae tamen nullo pacto nos adducere possunt, ut, quum non essentiales sint diversitates, singulares rursus tineae statuamus ordines, quod quidem Alibert et Batemann voluerunt. Conspicuum et insignem reddit hanc speciem id, quod pustulae non solum majores, planae (favi) hic prorumpant, sed etiam singulae collocatae sint, neque in areis inflammatis, sed, junctae interdum quod summum est cum tribus ad octo pustulis in inflammata capitis tegumenti parte, plus minusve extensa. Pustulae sunt magnitudine lentis vel pisi parvi et plerumque primum erumpunt ex capitis maxima convexitate, sensim sensimque aliis etiam ex partibus, implentur subflava purulenta materia, et ruptae humorem effundunt hunc e foramine quodam usque ad rete Malpighi irridente;

tunc humor effusus durescit et, capillis conglutinis, crusta fit dura, cerina vel nitida et cana. Saepissime vero exarescunt pustulae per breve tempus, humor, qui his continetur, conspissatur ad canam massam caseatam, forma rotunda: centrum crustae considet, vel multo magis exsurgunt margines, eoque modo existit fovea apum favis similis, unde etiam hujus speciei nomen exortum est. Quamvis secundum Batemann porrigo lupinosa 23) et secundum Alibert tinea favosa ex parvis oriuntur pustulis, utraeque tamen mihi, quas de descriptionibus tantum nosco, ad hunc ordinem pertinere videntur; nam si Batemann dicit: porriginem lupinosam cum crustis circularibus, quae in centro considet, et cuti altius inhaerent, formari ex parvis pustulis (achoribus), adversus eum id mihi videtur loqui, quod ipse 24) hos achores acuminatos et supra cutem elatos descripserit, qui sane si exarescunt, multo difficilius crustas, tali forma, fingere possunt, quam favi, quos ipse ut planas neque excelsas significat pustulas; in his vero evidenter haec fovearum formatio patet, scilicet quum centrum crustae, cum effluvi fonte conjunctum, huic agglutinetur et margines exsiccati solvantur de cute et paulum se erigant.

23) Hoc vocabulo jam Haly Abbas, quum crustis sint cum lupini seminibus similitudines, utebatur, Nominatur forma illa apud cel. Astruc et Sauvages tinea lupina, et porrigo lupina seu scabies capitis lupina apud Plenck.

24) Batemann's Hautkrankheiten, pag. 21.

Idem hoc adversus Alibert opinionem loquitur, cujus praeterea effatum: tineam favosam formari pustulis parvis, non magni est momenti, quum ipse in divisionibus suis formam crustarum jam formatarum, non vero rationem et modum formationis respexerit. Quo major est exsudatio, eo minor fovearum formatio conficitur; singulae rumpuntur pustulae, in epidermide et reti Malpighi formant parvum, duas fere lineas in diametro continens, foramen, ex quo serum viscidum magna in copia effunditur, quod paulatim durescens, subflavas parvas crustas constituit, quae longe lateque totum pervadunt caput, duriores et longius perdurantes, clariores siccioresque fiunt. Sub tecto hoc crustoso non perit secretio, exsudatum sub hoc deorsum fluit, aut, coperculo fesso humor perrumpit fissuram et rursus exsiccatus, strata format crassa et irregularia; novaeque iterum oriuntur pustulae, pediculorum numerus, et pruritus augentur. Hic est mali altior gradus, quocum porrigo favosa Batemann et tinea favosa Alibert, si ad majorem gradum pervenerit, omnino corruunt. Quamdiu exsudatio est magna, tam diu etiam odorem spargit penetrantem, qui ut Alibert adnotavit felis et muris urinam, secundum alios scriptores allium sativum (porrum, inde etiam nomen porrigo originem duxisse narrant) eique similia redolet. Tam acerba, quae exsudentur interdum esse dicunt, ut evaporatio oculos contemplantes, nec non exsudatum ipsum, cutem sanam aegroti in-

fantis, et nutricis infestet et vexet. Capilli exsudatione ad coactile conglobantur, et quamdiu liquida est, exsudato tamquam scala serviunt, a qua defluit; sin autem sensim sensimque conquiescit, tunc indurescit et adspectum e flavo canum nitidum asbesto similem acquirit. Hunc versicolorem adspectum, insignem et perspicuum in capitis declivibus partibus habemus, in quibus capilli, ad coruscos funes conglomerati premendo subjacentem irritant cutem et inflammant, unde rubor et sulci, quos Alibert descripsit. Haec est ejus tinea asbestina et neutiquam peculiaris species. Quodsi sic se praebeat tinea, tunc odor etiam, quem ipsa jactat est minutus, et tunc tantum augetur quum crusta liquatur. Si malum latius atque altius serpit, et pustulae circumscident capillorum radices, tum hae potissimum corripuntur, intumescunt, pulti similes fiunt et plus minusve intereunt. Ad hunc gradum pertinet illa porrigo decalvans Batemann. Quum res ita sese habeat, et cutem liberemus tineae tegumentis, vix inflammata et nitida invenimus illam; quem adspectum morbo sanato cutis obtinet; in posterum vero aut nulli capilli, aut singuli tantum, lanuae similes, colore mutato, recrescunt; qui autem supersunt, duriores fiunt et fragiles.

Aegrotos, qui hac tinea tentati erant, nonnullos et mihi observandi novissime fuit potestas ideoque potiora contracta cum lectori benevolo communicarem.

Kaddri, puella gentis Esthonicae; tredecim annorum, subflava, cujus ingenii et insitae corporis vi-

res nec satis excitatae neque excultae erant, constitutionis scrophulosae, jam a primo juventae flore vexata fuerat tinea favosa. Parentes semper se sanos fuisse contendunt, sed tres iisdem parentibus orti, et natu majores, eodem impliciti erant malo, duo vero, minores natu, hucusque sani. Inde a quarto aetatis anno parentes in vertice filiolarum, ubi primum sensu tensionis et ardoris mota esset, crustas rotunda forma observaverant, et hae flavum tegebant humorem purulentum et remotae rursus apparebant. Tarde sed effrenate malum serpebat, pediculi augebantur ita, ut quotidiana tantum emundatio levamento esset aegrotae. Totum caput correptum inveni, capillis omnino fere evolutum, in occipite autem et in temporibus nonnulli adhuc capilli erant satis promissi, cetera capitis parte rari tantummodo et curti. In summo vertice in adspectum veniebat, secundum suturam sagittalem, locus quidam sesquidigitali longitudine et digitali latitudine, capillis omnino nudatus, glaber, nitidus, subrubicundus, quo malum certe exortum erat. Utroque hujus loci latere subflavae, parvae, tenues crustae aderant, forma rotunda, quae in suis mediis partibus cuti fixae adhaerebant, in marginibus vero elatae, tenues, siccos, subflavos capillos complectebantur. Crustis volsellae ope remotis, sub aliis exiguam copiam flavi vidi purulenti liquoris, vel massam quandam subflavam majoris soliditatis, sub aliis vero subrubrum et excoriatum tantum spatium. Hanc liquidam,

cujus jam mentionem feci, vel magis consistentem massam, ubi aderat, volsella vel sola expressione removere potui, et subter quamque crustam fovea cutanea, massam illam continens, magnitudine capitis acus majoris, affigendo inserviētis, in adspectum veniebat. In multis tali ex fovea germinabat capillus, inprimis ibi, ubi massa contenta satis liquida erat, rarissime contra in iis, in quibus densior illa videbatur; capillus, quem facile evellere potui, eandem apud tineam ahorosam observatam radicem prae-buit degenerationem. Etsi foveae, foveisque crustae congruentes, nonnullis in locis ita inter se contingebant, ut hae nexae inter se et jugatae essent, facillime tamen has diligenter considerando, in rotundam earum formam foveasque ipsas incidi. In verticis latere, usque ad auris marginem superiorem, non aliter erant crustae formatae, quarum tamen major pars adnexa tantum erat glabrae, subrubrae suae cutis parti, minor vero jam nominatum humorem tegebat. Capilli inter et subter tegumentum crustosum collocati erant, quod nitidum et canum micabat et capitis cutem rubefactam, sulcatam, inflammataque ostendebat. In pilosa frontis parte tinea erat ut in vertice, crustae crassiores, magis cohaerebant magisque tegebant locos humectantes. In occipite usque ad cervicem exanthema erat siccissimum; non deerant quidem foveae descriptae cutis neque earum contenta, sed in minori tantum numero aderant. Tinea ut su-

pra dixi, totum caput obtinebat, ubique crustae ab-
erant, ibi epidermis furfuracea resolvebatur, quod et
in fronte usque ad supercilia evidenter apparebat.
Pediculi nulli prodibant. Ut in tinea achorosa ita et
in hac capillos, qui supererant, praecidi, caput inun-
xi et mitra texti ex vesica bovis parata. Sequenti die
omnes crustas solutas et defricatas inveni et toto in in-
flammato capitis tegumento, magnam copiam pustula-
rum subflavarum, quae lenticulatae cuti inhaerebant,
alia alii satis propinqua, sed quaevis ab aliis sejuncta
et ex quaque capillus unus progerminabat. Quibus
capillis revulsis, pustula rumpebatur, ex qua humor
emanabat purulentus et mox foramen illud cerni po-
tuit. Cujusvis capilli radix degenerata erat. Ubi
hesterno die removeram crustas, et capillos extraxe-
ram, ibi hodierno sane die loci emergebant glabri
subrubicundi cum foveis vacuis exstructi. In cete-
ris capitis partibus idem erat cernendum. Postero
die, quo loco favi intacti remanserant, profluens ex-
sudatio in adspectum veniebat, quae late diffusa, in
tenuis cuticulae formam durescebat, e qua, illibata
perseverante, favis congruentes formabantur crustae,
quae descripta erant forma. Quid? An non inde
formam crustarum rotundam derivare possumus?
Quippe quum proxime densata series massae exsuda-
tae, in pustulae tantum ambitum diffundi posset et
cuticula, initio orta, quo minus uberius disseminare-
tur, impediret. Ratione memorata et in posterum

aegrotam tractavi, et vivendi ratione apta, statui
aegroto consentiente, praescripta, neque extrinsecus,
neque intrinsecus quidquid in auxilium vocavi, nisi
quotidianam emundationem, sensimque remotionem
capillorum; exitu vero aequae hic prospero oblecta-
bar, ac paulo ante in tinea achorosa; inflammatio, ut
revocem, et exsudatio decedebant, et foveam clausam
glabra et nitida cuticula vestibat. Nonnullos alios,
eadem tinea affectos, tractavi, sed nihil in his novi
percepi, nisi quod in aliis longius serpsisset malum,
in aliis vero cum statu universali morbo magis mi-
nusve conjunctum esset. Ex historiis morborum ap-
paret, me tam tineam favosam et asbestinam Alibert,
quam porriginem lupinosam, favosam et decalvantem
Batemann, hic observasse. Utraeque hae tineae for-
mae, inter quas plurimum interest, non semper per-
spicuae et apertae sunt ad cognoscendum et secernen-
dum, nam ambarum pustulae peculiares saepissime
conjunctae et ita commistae invicem procedunt, ut
diagnosis difficultates nimis augeantur. Praeterea
huc accedit, quod morbum, mox ad hunc mox ad
illum gradum progressum, observandi nobis fiat occa-
sio. Non semper tinea in pilosam tantum capitis par-
tem impulsae est, sed haud raro, eodem etiam tempore
tineae similes pustulosae eruptiones in fronte obser-
vantur, porro in temporibus, cervice, dorso et in ex-
tremitatibus, prout plus minusve secernatur et prout
malum sit topicum aut magis universale; quod et ex

Alibert descriptionibus elucet, qui, hoc, narrat, possimum fieri apud illas tineae species, quae inter omnes emineant uberiori secretionem, inprimis ergo apud tineam mucosam ejus et favosam. Quin imo, vicissitudo locorum in quibus morbus erumpat, interdum adesse videtur, nam nunc caput nunc alia organismi pars corrumpitur. Sauvages et cum hoc nonnulli tunc exanthema tineam volaticam appellant. Nonnunquam etiam, dum exsudatio in superficie perduret, aut, quod crebrius fit, dum ipsa diminuat, exsudatum sub capitis tegumento deponitur, quo facto, abscessus suis cum prodromis, interdum etiam febris subsequente, erumpunt in parte capitis capillata, quae cito maturescunt, cito aperiuntur, et plus minusve discernunt puris satis boni. Quae si diligenter et accurate tractantur, facile ac bene sanescunt, contra vero, neglecta, celerrime clauduntur. Valetudini raro turbationes magnas tineae erumpens affert, fieri enim solet, nec quidem raro, ut aegroti, quamdiu illa tententur, melius se habeant, quam antea valuerint, et pruritus solum et dolor scabendo commotus molestiam aegrotis exhibeant. Sin autem per longius tempus jam perstat malum, nec desunt complicationes, praecipue dyscrasiae seu scrophulosae seu syphiliticae, ubi semper sic dictam habemus tineam hereditariam: tunc nonnulla sane symptomata morbosa in lucem produnt. Vitia enim digestionis et alvi excretionis, diarrhoeae, glandularum lymphaticarum tumores, habi-

tus cachecticus, symptomata hydropem spectantia, macies universalis etc. serius otius in conspectum veniunt. Incertum vero, quamdiu duret malum; breve est in alio, in alio diuturnum, prout ipsud simplex in cedat aut complicatum. De integro etiam in speciem sanati in morbum rursus incidunt, quum malum haud raro ex pertinacibus reproductionis vitiis suam ducat originem.

Aetiologia.

Quod attinet ad tineae naturam, characterem, vel proximam quam dicunt causam, aequae diversae et contrariae sunt de his, ac de diagnosi, medicorum sententiae. Pro generali cujuscunque temporis medicinae statu, pro theoriis vigentibus, nec non pro proprio cujuscunque judicio, iisque, qui observabantur, morbi modis, tineae aliter atque aliter dijudicata est ac definita. Vehementissime est certatum de re, maximi certe momenti, scilicet, utrum malum universale sit an potius locale. Veteres ut in omnibus, sic hoc etiam morbo modo corrupta accusant recrementa biliosa, pituitosa, melancholica 25), modo humorem acrem acidumque, qui e sanguine in capite deponatur 26), tum etiam morbum, aut corrupto seculo quodam salso, vis-

25) Alex. Trall. L. I. cap. 8. pag. 13.

26) Sylvius prax. med. pag. 614 sq.

cido, quod in cryptis sebaceis stagnetur 27) oriri statuunt, aut abundante in infantibus muco tenaci acido-que 28). Alii cum saepe hoc malum cum lue venerea complicatum viderent, hanc esse in culpa *) contendunt, quo commotus cel. Richter 29), occulto, quod a matre in infantes transeat, veneno venereo, adjuvari nonnunquam tineae ortum, quo in casu valde pertinax et tamquam hereditaria appareat. Haud addubitamus quidem, quin interdum ita sit, nec vero nisi ea ratione, qua syphilis, systematis reproductivi praecipue morbus, id debilitet et facilius reddat ceteris morbis ingressu. At in omnibus his conjecturis, ut bene moment Murray 30) et P. Frank 31), plus aequo huius mali localitas negligitur, qui vero in contrarium incidunt mendum, quum, tantummodo locale id esse, opinentur. Nam Murray, cryptarum sebacearum tantum morbum putat (tamen hic ipse exemplo, quod affert, generale esse malum declarat, cum, in diuturna tineae, sub aegroto digiti ungue ulcus exortum easdem habuisse, quas affectum capitis corium, secretiones,

27) Fr. Hoffmann Suppl. med. rat. syst. pag. 95.

28) Lorry de morb. cutan. pag. 436 et Etmüller coll. pract. oper. T. III. pag. 1098.

*) Cel. Odbelius Underrättelse, huru man kan bota sig sielf för veneriska sjukdomen. p. 8.

29) Richter spec. Therap. Ausz. 3. Bd. pag. 375.

30) l. n. §. 7.

31) l. n. pag. 166.

narret). P. Frank vero, ut etiam Alibert 32), hoc exanthema succi exsudationi in quibusdam comparat arboribus, qua, abundante organica vi et copia, liberarentur. — Recentiores morbi naturam locali quadam, reproductionis, in cutis organo, abnormitate oriri statuunt, quae vero qualis sit, neque explicant nec demonstrant. Omnes tamen definitiones jam modo enumeratae, cum aut nimis generale habeant malum, aut plus justo locale, aut denique diligentia careant, nequaquam sufficiunt. Est enim, et generalis et localis morbi natura, et quomodo decurrat, respiciendum. Quod ad illam attinet priorem, tineae saepe quidem morbus est localis, qui vero in multis generalibus organismi processibus, cum ortus tum continuationis habet conditiones, saepe vero topicum tantum productum status morborum generalis. Sin vero decursum huius mali diligentius consideramus, inflammatorium locorum affectorum statum, tum orienti, cum decurrenti adesse morbo, et causam ejus habendum esse, clarissime patet. Hanc sententiam non illa solum, de quibus jam diximus, phaenomena, temperatura scilicet aucta, tensae, rubrae, tumidae, quae afficerentur, corporis plagae, sed causae etiam, quae maxima ex parte, factis ad haec loca congestionibus, irritatum efficere possunt statum, affirmant; probat etiam ista, quae exitus haberi potest inflammationis, pustularum

32) Alibert l. n. 38.

formatio, lymphaticorum serosorumque humorum secretio, nec non quod saepius renovetur inflammatio localis, iterumque proprium suum habeat exitum, ut saepe fit in iis, quae chronicae appellari solent, inflammationibus. His et nostram adscribendam puto, quae, valde diversa ab acuta, synocha adnumerata, sejungi haud debet ab illa, quae aut chronica, aut lymphatica, reproductiva, synochi prae se ferens naturam a variis nominari solet *). Quod qui-

*) Cum nomina synochus, lymphatica, reproductiva inflammatio, neque apte sint electa, neque a variis scriptoribus uni eidemque applicentur rei, explicandum puto, quidnam in hoc meo opusculo haec nomina indicent. Equidem hisce verbis non aliarum partium significo affectiones, nisi vasorum sanguiferorum, sed in his tantum inflammationem posse locum habere, firme credo, ita ut hac ratione inflammatio semper sit una eademque. Per varias autem res, decursum, vim, symptomata, eventus ejus tantopere posse mutari, quantopere e. gr. reproductiva, quam vocant, inflammatio demonstret, quam in chronicis praesertim reperimus cutaneis morbis, haud minus persuasum habeo. Sunt vero haec, quibus mutantur, res: constitutio generalis, specialis deinde organi, in quo se morbus explanat, structura ac functio, et natura denique causarum, quibus efficiebatur. His, pro mea opinione, facile explicari potest, quomodo inflammatio, si in corpore laxiori, et minus irritabili praedito constitutione, in organo, reproductioni praesertim obediente, reperitur et causas consecuta est, quae relaxantem habent vim (cui quidem inflammationis modo nomina illa imponuntur) tam diversa esse possit ab ea, quae in homine robustiore, in organis, quae irritabi-

dem non solum exitus ejus affirmant, quippe qui, ut in omnibus reproductivi systematis inflammationibus, quibus nostra etiam adnumeranda est, serosa praecipue et lymphatica excretionem, desquamationem, et rarius purulentationem, cernuntur, sed illa etiam res notatu digna, quod non diminutae sunt, ut in synocha, sed auctae secretionem, quo inprimis synochus, quem vocant, notatur; porro hoc suadet, quod constat, individua, in quibus alii reproductivi systematis rami correpti sint, procliviora esse huic malo, nec denique repugnant turbatae, aliarum reproductionis partium, functiones, tunc consequentes. Prout inflammatio

litati sunt subdita, causis genita est, vasorum sanguiferorum inprimis actionem afficientibus, et ab altera denique, quae in organismo magis sensibili et debiliore, in organo sensibilitati praecipue interveniente, causis nititur, quae in nervos praeceteris valent. His causa inest, cur hi numerentur inflammationis modi: inflammatio acuta, chronica, activa et passiva, reproductiva seu lymphatica, quam multi synochum vocant, et nervosa, quae vero accurate discerni debent ab inflammatione vasorum sanguiferorum, lymphaticorum et nervorum. Pro varia vasorum sanguiferorum affectione, scilicet ut, aut fines arteriarum, aut venarum initia, aut, quibus conjunguntur, vasa capillaria, quae vel sanguinem ferunt vel serum, aut, qui tamquam vasa excernentia se ostendunt, arteriarum fines, affecti sunt, inflammatio arteriosa, venosa et serosa distinguuntur. Cum autem haud facile haec cognoscantur, nec constantes sint, quas supra tractavimus varietates, difficillime est descriptum, cuinam ordini quaecunque adscribenda sit, quae locum habeat inflammatio.

vel per totam pariter explanata est capitis cutem, vel singulas prae ceteris affecit plagas, aut una aut altera tineae formarum, quas jam admonui, formatur. Equidem, utrum magnitudinem etiam pustularum terminet an non, dijudicare non audeo.

Haec inflammatio plures tegumentorum cranii partes afficere, et aut in reti Malpighi, aut in cryptis quas vocant, sebaceis, aut deinde in bulbo capillorum, h. e. in involucrio radicum, quum in ipso capillo, nec nervos esse, nec vasa sanguifera contendant, aut in cutis denique tela cellulosa, sedem potest collocare. Quarum partium cuique, varii medici sedem tineae adscripserunt, cel. nempe Hempel 33) reti mucoso, ex quo postea cutem ingreditur, Murray 34) cryptis sebaceis, in quibus materia quaedam stagnatur, mucosa et purulenta, quae pro naturae acerbitate aut corrodat cutem, aut in squamas solvat, aut effluendo siccas efficiat crustas; Alibert 35) telae cellulosae et praecipue quidem vasibus ejus, quibus irritatis, materiae exsudentur, quae induratione in exanthema mutantur. Duncan 36), Sauvages 37), Josephus Dimsdale 38) in bulbo capillorum hujus mali collo-

33) Handbuch der Anatomie. T. I. pag. 379.

34) l. n. pag. 237.

35) l. n. §. 47.

36) Medical cases and observations. p. 159.

37) Nosol. meth. T. III. P. II. pag. 471.

38) Dissert. rec. in Websteri med. prax. syst. T. III. p. 143.

cant sedem. Cujusque horum judicio veri aliquid inest, nulli vero universa concedi potest auctoritas, neque enim semper tam leviter malum tangere solet, quas afficit, plagas, ut non alius descendat, quam usque ad rete mucosum, nec semper cryptis tantum insidet sebaceis, nec denique in tela cellulosa semper reperitur etc. Etsi negari hand potest Murrayi illud, quod capillorum radices evulsae, non semper afferant sanationem, quae saepius non nisi longiore tempore aut altioribus tantum afficiantur morbi gradibus, quo, his inesse primam morbi causam, non possit, tamen recentiores imprimis scriptores, plus aequo eas neglexisse mihi videntur; nam in iis certe, quae egomet observabam, hujus mali exemplis, quin maxima ex parte et prae ceteris his inesset materia peccans, ut ita dicam, addubitare haud potui, quod non curationis solum eventum, sed eo etiam probaretur, quod in aegrotarum una, illi, quam primum tetigisset malum, plagae, haud prius rediret valetudo, quam capillis omnino effluxis. Inveteratum quidem in his observare tantum potui exemplis morbum, attamen ex alio, jam in oriente malo capillorum bulbo sedem ejus inesse, percepi. Ceterum e quaestionibus anatomicis, de cadaveribus hominum, qui tinea erant affecti, constitutis nihil magni momenti elucet, ut ipse proficitur Alibert 39), cum illas enarret.

39) Alibert l. c. Art. 5. §. 50.

Jam praecipuam hujus morbi in infantibus frequentiam, crebriorem vero in pubertatis annis diminutionem, quin etiam abitum mali, haec, in quam, persuadere oportuit, puerili inprimis aetati causas inesse, cur facilius saepiusve hic morbus excolatur; quae quidem recentiori tempore satis observatae, sub titulo causarum praedisponentium diligenter inquisitione sunt ac descriptae. Imo tam graves habebantur, ut tinea capitis, sicut aliorum morborum nonnulli, necessaria putaretur ac salubris puerilis organismi oeconomiae. Quod, etsi verum sit maxima ex parte, tamen tam longe, quam a P. Frank, extendi non potest, quippe qui in infantibus exuberantiam principii nutrientis tinea capitis derivari statuit. Verum enimvero nec reperitur illa exuberantia in omnibus pueris hoc morbo affectis, neque omnino necessariae sunt naturae tales derivationis viae. Sunt vero, de quibus supra dixi, conditiones: magna systematis reproductivi prae ceteris activitas, praecipua capitis evolutio, ideoque aucta ad hanc partem congestio. Hac enim aetate ab anno secundo usque ad decimum quartum — scilicet in prima infantia, dum lactent parvuli, rarius tinea oritur — caput summum percurrit evolutionis stadium, ut non sola magna ejus, prae ceteris corporis partibus, praestantia, sed multi etiam docent processus, qui in capitis organis contingunt, dentitio nempe et sensuum cultura, ingenii animique cultus, primae loquendi instrumentorum actiones, et

quae his efficitur in cerebri partibus evolutio. Omnes hae res eo praesertim tempore, quo per se praevaleret reproductio et praestantia sunt hujus organa, majorem hac in parte efficiunt processum vitalem ac resultantes inde ad eam congestiones, ubique enim ita se res habet, cum in eo est natura, ut evolutionem in organo aliquo perficiat, praesertim vero hoc in loco, quo tam multa conjuncta sunt organa graviora. Etsi directe haud spectent omnes hi processus integumenta capitis, tamen capilli, largiter in dies crescentes, crebriorve, hac in aetate, pediculorum ortus, cutis etiam activitatem auctam satis aperte demonstrant. Accedunt ad haec malae etiam consuetudines, quum infantes inde a tenero velamentis capitis calidioribus tegi, fasciisque involvi soleant, quo augeantur naturales ad caput congestiones, et exspiratio munditiaque prohibeantur. Nemo igitur mirari potest, quod multis hac in periodo caput obnoxium sit morbis; si praeterea systemati reproductivo jam malum aliquid inest, cutem etiam, praecipuum hujus sphaerae organum, in capite praesertim, causis jam dictis, tangi oportet, quo evenit, ut tinea tam saepe scrophulosa, syphilitica, herpetica vel leprosa se jungat discrasiae. His concessis, memorabilis illa et haud neganda res explicari potest, scilicet quod hereditate saepe hic morbus transfundatur, quippe cum hae dyscrasiae saepius, quod sane dolendum, appareant hereditariae. Omnes vero hae morbi con-

ditiones finem habent pubertatis tempore, quo fit, ut vel in ipsa hac aetate, vel serius, raro tinea oriatur et continuetur, saepius evanescat, ac semper certe facilius sit sananda. In iis tantum reperitur adultis, qui statu valde scrophuloso seu syphilitico, proclives ad eam sunt ac propitii. Tamen inter Esthones adulti reperiuntur, quin etiam senes, tinea affecti, quod vel causis supra dictis, vel velamentis capitis efficitur calidioribus et immunditie. Tum morbus, ut fieri solet, formam prae se fert tineaе achorosae, pro minori, quam corpus aetate provectum in potestate habet, succorum copia.

Causas occasionales se praebent: morbus scrophulosus et quo gignitur, victus insalubris, cibi asperi et farinosi, in lactentibus lac vetus ac pingue, commoratio in aëre humido, frigido uvidoque, externa corporis immundities, domicilia angusta, humilia et squalosa, calor una cum multis capitis velamentis, aucta pediculorum copia, turbatae secretiones e. gr. urinae, cui in huiusmodi aegrotis peculiaris inesse odorem nonnulli contendunt. Quod quidem magni momenti esse negat P. Frank, attamen Alibert investigationibus suis docet, infantes ad epistaxin foetidosque urinae fluxus, procliviores, minus obnoxios esse tineaе, aut certe facilius ab ea posse liberari. Quod attinet ad vim contagiosam tineaе, nec quomodo, nec quando contagio serpat, satis apertum est; attamen ipsa illa morbi propagatio ne-

gari haud potest, quum, etsi cognita sint multa sanorum exempla, qui una viventes cum aegrotis, hoc morbo haud afficerentur, multa tamen contrarium probent, atque insuper, tinea per exsudatum aliis etiam posse inseri, experimentis, ut Alibert l. n. §. 93 docet, satis constet. Quin vero morbus, si ad altiore pervenerit gradum, contagiosus sit, dubitari non potest, quum tum praesertim generali comitatus sit dyscrasia. In aegrarum, quas egomet observavi, una, satis vera videbatur parentum suspicio, contagio puellulae illatum esse morbum, cum alia maligna causa reperiri haud posset, alteraque aegrotata e familia vicina esset, qua plures tinea essent affecti.

P r o g n o s i s.

Ex toto haud infausta est prognosis. Inferioribus enim gradibus hoc malum molestum potius est, fastidiosum et diuturnum, quam periculosum, imo in pueris succiplenis, valdeque lymphaticis, salutare est quadam ratione, cum congestiones ad majoris momenti partes coërceat, multosque hoc modo, qui oriri possent, morbos praecaveat. Itaque hoc malum salubre esse vulgo creditur, et P. Frank ita dicit: „non vulgus tam saepe ac medici opinantur, de morborum successibus iudicando a vero aberrat.“ Minime quidem necessarium est, hominem sanum morbo affici, ut sanus maneat, tamen autem infantes,

processibus evolutionis in capitis organis, tam multis offeruntur morborum periculis, ut saepius tineam apparentem salutarem putare debeamus. Nam certum est, hoc morbo, accumulationes lymphaticas et serosas in cavo cranii, scrophulosin et rachitidem saepius prohiberi, quin etiam morbos jam existentes derivari, ut exemplum demonstrat, quod de medico quodam L'homme Alibert (l. n. Art. II. §. 37) narrat, quippe qui, quum infans tres annos natus, enteritidi chronica laboraret, tineam ei inserens, malo medebatur. Subitam igitur et incautam hujus morbi oppressionem infaustissimi consequi possunt casus, et saepe, quod dolendum, cujusvis generis nervorum morbi e. gr. amaurosis, surditas et cet., porro indurationes partium internarum, asthma, chronicae oculorum et membranarum cerebri inflammationes, quas hydrocephalus sequitur, hydrops pectoris, tussis convulsiva, gastrodyniae, diarrhoeae, febris hectica imo etiam nervosa et cet. ex oppressione ista oriebantur. Nec sane contemnendae sunt observationes, quae, quo rariora facta sunt nostris temporibus exanthemata capitis, quod diminuto calidiorum capitis velamentorum usu explicant, eo crebrius inflammationes et cum acutum, tum chronicum cerebri hydropem et organorum respirationis varios morbos, oriri, nobis persuadent. Gradibus inferioribus per se non nunquam malum abit, scilicet cum finitae sunt, quibus excitabatur, caussae, inprimis igitur tempore pubertatis, quo ad alia-

rum partium evolutionem, maximam suam impendit natura operam, ac magis magisque organorum capitis postponit vitalitatem. Sin vero ad altiore gradum pervenit morbus, diutius perdurat, latiusque se explanat, tum haudquaquam periculo omnino caret, et ob pruritum sempiternum insomniam efficit et inquietudinem, maciesque, segnitia, retardata corporis animique evolutio eo facilius gignuntur, quo junior est, qui afficiatur, quo longius remanserit morbus et quo plures secretionis substantiae perdantur. Rebus tam infaustis facile morbus scrophulosus apparet, citissimeque ad altum pervenit vehementiae gradum, in atrophiam transit et statum hecticum, quo fit ut saepius morte ipsa possit finire. Altiores tineae gradus sanari vix possunt sex mensibus, quin etiam non nisi annis peractis, praecipue si pubertatis evolutio ea ipsa retardabatur. Quo magis superficiale se ostendit malum, eo facilius sanari potest, sin autem altius descendit, difficilius parti aegrotae mederi possumus, nec nisi omnes, quorum radices affectae sint, capilli amitterentur. Difficilior sane est sanatio, si complicationes simul adsunt. Diversa denique est prognosis pro constitutione corporis, variis, quibus versatur aegrotus, vitae modis, et curatione, qua antea jam aeger fruebatur. Secretio urinae, ut in aliis, hoc etiam morbo memorabilis esse videtur momenti, et ceteri. Strack urinam, si finis mali prope adsit, redolere felinam, sin vero diu tenturus sit morbus, haud mu-

rari contendit. Crebrae sunt in tinea recidivae, ideoque cavendum est, ne temere sanata habeatur, nam omnibus tantum symptomatibus recessis, et capillo crescente colore naturali et cet., certa est mali sanatio. Omnino vero aliud est illud satis jam expertum, scilicet, quod morbus, non ex symptomatibus tantum, sed penitus sanatus, tamen redit, quum causae, illum excitantes, in corpus iterum agant. Hoc quidem non est, etsi vulgo ita putatur, recidiva mali, sed regeneratio.

C u r a t i o.

Profecto necessarium est, hujus morbi curationem manibus tandem eripi circumforaneorum aliorumve, quibus, neque jure nec facultate instructis, summa medicinae exercendae inest cupiditas; qui utrum aegrotis an arti majus apportaverint damnum, certe haud scio; quum tam diu prae ceteris huic morbo mederentur. Etsi hi ipsi, ut P. Frank contendit, per multa; quae bene succederent, sanandi experimenta medicis viam monstrarent ad curationem, quam ille veram habet, localem, et reducerent, quod sane multum habet utilitatis, medicos a rationibus, nimis generalibus, tamen haud negari potest, quin nimis amplum sit Franki illud edictum, quin ipse, plus justo topicum habeat id malum, nec, quin cura locali, saepissimeque barbarica, summae effectae sint calamitates. Haec etiam est causa, cur tam multa commendentur et adhibeantur huic morbo remedia,

quorum quidque, in uno tantum aut nonnullis salubre tinea casibus; tamquam universale ab inventore conclamitaretur et describeretur, quo curatio difficilis reddita sit ac diuturna. Ut medicamenta salutaria segregentur ab inutilibus vel etiam nocentibus, et in enumerandis remediis certus quidam retineatur ordo, necessarium mihi videtur nonnullas pro curatione statui indicationes. Quae pro mea opinione hae fere sint.

I. Removendae sunt causae occasionales, nec non curanda stricta quaedam vitae diaetaeque regula.

Jam Hippocrates summam laudat regiminis curam, quae eo majoris est momenti, cum, per hanc solam nonnunquam sanata esse tineam, constet, et bona diaeta, sensu latiori, cuique sanationi perfectae pernecessaria sit. Hac igitur ratione curare oportet, cibum salutarem, minusque irritantem et digerendo aptum; vitandae autem sunt plantae frugesque crudeae, substantiae irritantes, seu solidae seu fluidae, cibi digestionem difficiles atque inflantes; diminuenda in infantibus succiplenis nutritis cum quantitas tum qualitas; lactentibus, si lac, quo fruuntur, inveteratum ac pinguius est, alia adhibenda est nutritrix, aut cibi praebendi sunt, arte parati. Sunt his in primis laudandi cibi lactarii, fura tenuiora et aquosa, subacida vel qui saccharum continent olera, panis aptus et bene coctus, haud multa et leves tantum, qui e carne pa-

rantur, cibi; infantibus contra tam bene non nutritis, cibi mites quidem, sed tamen magis nutrientes, jura mucosa, pollenta avenacea, sago, caro mollis, jusculaue addita, salutaria se probant. Procuranda haud minus sunt: domicilium salubre, liber aëris puri aditus, justa corporis motio, quam maxima, cum totius corporis, tum praecipue capitis, munditia, diæta frigidiuscula potius quam calida; vitandae autem culcitae plumeae, omniaque et crassa et angusta et calida capitis velamenta. Prohibita urinae secretio, ubi causa haberi debet morbum adjuvans, restituenda est vel per infusionem stipit. dulcamar. vel rad. sarap. vel herb. jaceae; ubi pediculorum copia aut genitum est malum aut sustentatur, necandi sunt et caput pectine purum reddendum. Adhibentur ad hunc finem aut oleum recens purumque seu adeps, aut sapo mollis atque albus, qui immixtis aliquot olei destillati e. gr. ol. anis. sive lavendul. aeth. guttis, capiti illinitur, - aut porro soluta haec olea in spirit. sulphur. aeth. aut napht. vitriol. 40) quibus iterum atque iterum capilli pectinentur, aut denique unguenta nonnulla, ex adipe cum seminibus apii petrosil. seu sabadil., parata; haec etiam capillis inserere, sicut unguento mercur. quodam uti, medici aliquot solent; at, quum remedia postremo nominata valde irritantia

---

40) et 41) Haase l. n. §. 641.

sint, cum ab cel. Haase 41), tum a Richter 42) rejiciuntur. Cavendum demum est, ne contagia fiant, et segregandi igitur a sanis aegroti, ac prohibendus communis, mantelum, pectinum, pileorum, mitrarumque usus.

II. Respiciendum est ad statum generalem, ac complicationes:

Quod diligenter observandum jam Hippocrates, iique qui jure dici possunt discipuli ejus, judicabant, qui curationem internam suaderent, qua purgationes laudarent per medicamina lenia, ut cichorium, leont. tarax. aliasque herbas leniter purgantes e. gr. nasturcium aquat., trifol. febrinum, quas saepius quotidie impenderent infusionibus. Alex. Trall., ad indicationes universales agi, voluit, ex singuli vitae modo et constitutione derivatas, et Rhazes singulam pro singulo temperamento ostendit curandi rationem. Varia et magna cutis cum aliis corporis systematibus conjunctio, sympathia ejus cum organis aliis, universi evolutionis processus, qui maximam habent in tinea oritura auctoritatem, ut supra jam sub titulo causarum demonstratum est, omnia haec satis aperte, hanc indicationem magni esse momenti affirmant. Periti igitur viri et prudentes semper ad illam nos ducentes, symptomaticam istam Empiricorum curan-

---

41) Haase l. n. §. 641.

42) Richter l. n. pag. 337.

di rationem, acriter reprehenderunt. Quis enim ignoret, quin saepius morbus localis suppressi omnino haud debeat, cum aliud majoris momenti prohibeat malum. Pernecessaria igitur est curatio universalis, quae vero haud certa est atque immutabilis, sed a constitutione, morbi gradu, incremento, et complicationibus pendet. Si homines juniores, robusti, plethorici, hoc malo afficiuntur, si recens est tinea neque inveterata, si inflammatoria se ostendunt signa, vehementesque ad caput congestiones, tunc, ut et hae tollantur, et illa mitigentur, pro intestinorum receptivitate, aut purgativa refrigeratoria, adhibenda sunt, e. gr. tart. dep., natronat., boraxat., liq. cal. acet., manna, pulp. tamarind., aut torpidore intestinorum statu, deficientibusque symptomatibus inflammatoriis, purgativis drasticis, quae Murray 45) omnibus medicamentis internis praeferenda putat, utendum est, seu quotidie minori, seu rarius majori dosi adhibitis. His tamen remediis tum praecipue utar, cum status gastricus, pituitosus vel verminosus, quod quidem saepe fit, adsit. In infantibus contra imbecillioribus, ubi constitutio invalidior facta, vitanda sunt haec medicamina, iisque praeferenda remedia amara, tonica, roborantia et aromatica, ut et secretio melior fiat et adjuventur digestio et assimilatio. Constitutio scrophulosa, si inest initio morbi,

---

45) l. n. §. 9.

curanda est et eligantur igitur remedia, quae et resolutiva et irritantia in systema lymphaticum agunt; itaque Murray (l. n. §. 14.) cicutam, alii stipit. dulcam. Hb. jac., rad. sarsap., digit. purp., con. macul., rad. chin., bardan., alii denique antimonialia, mercurialia, baryt. muriat., commendant. Aequae respiciendae sunt complicationes etiam syphiliticae, quibus cel. Werlhof 44) adhibuit pulv. Plummeri, cujus vero vim nonnulli addubitantes, alia suadent mercurialia. Si malo complicata est cachexia herpetica vel leprosa, haec est sananda; restituendae porro, quae saepe tineam antecedunt, prohibita secretiones, itaque saepe apta cutis cultura, ut diaphoretica et diuretica, maximum afferunt fructum. Ut denique in aliis cutis exanthematibus chronicis, sulphure saepius utuntur ob summam ejus in organa peripherica efficientiam, ita et huic adhibetur, si minuta sunt in organo cutis symptomata inflammatoria, et formari incipiunt exitus, ut et moderetur quae subsit sensibilitas nimia, et quam maxime caveatur, ne exsudatae et secretae substantiae, peracutae, irritantes fiant et corroderent, nec novam in aegrotarum plagarum circuitu inflammationem, latioreque efficiant exanthematis expansionem.

---

44) Oper. Ed. Wichm. p. 665.

III. Curatio localis.

Cum in cujusque morbi, tum in tineae etiam decursu variae sunt periodi, quae, etsi paulatim altera in altera transeant neque apertos habeant fines, perspicue discernendos, tamen satis inter se sint diversae, ut suam quaeque reposcat curationem. Hoc modo perscrutanda est magna remediorum copia, quae inde ab antiquissimis temporibus usque ad novissima et commendata sunt et adhibita. Jam Hippocrates, Avicenna et Rhazes huc nos adducunt, et haec est causa, cur ipsi universale sequebantur curationis consilium et lenibus, nisi in aucto malo, semper utebantur remediis. Postea, cum tineae cura a medicis hospitibus in medicina traderetur, et iis qui experientiam solam ducem sequerentur, tum primum in morem inducebantur remedia ista et methodi variae, compositae, saepiusque dementes et noxae. Omnia medicamina caustica, acria, narcotica et siccantia sensim sensimque in usum venerunt, quin saepius temere monstruosa complicabantur mixta, ut emplastrum nos docet, Paraei tempore usitatum, cujus partes constituentes erant: hellebor., auripigment., lythargyr., vitriol., alumen, calcaria usta, cal., mercur. pingui contritus, multarumque herbarum succo addito, ut e. gr. boraginis, scabiosae, oxal., porro acet. concentr., pix burgund., cera flava et cet. His remediis cum sine ullo delectu, non nisi coeca fide

inducti, perforanei uterentur, fieri non potuit, quin permultis miseriis demens ista ratio mulctaretur, cuius rei plura nobis affert Alib. 45) exempla. Ab omnibus igitur simplicior desiderabatur curatio, quae quidem impetrari haud potuit, ni ipsis medicis cordi esset hoc malum, ni naturam ejus et causas comprehenderent, et his curam accommodarent. Summam igitur merentur gratiam, qui exemplo Alib. Willan et Bat. magis magisque medicorum animum, cum in omnium cutis exanthematum, tum in tineae prae ceteris adducerent observationem, et saepe et graviter consuetam illam curationem localem cohibendam censerent. Haec curationis simplicitas, quam et Alib. et Bat. cum optant, tum exercent et suadent, novam mihi affert causam, cur, quae ipsi statuunt, diversa tineae genera rejiciam, namque si ita esset, haud talem reposcant curationem, qualis ad gradum tantum vel periodum modificata sit. Necessaria est, et inferioribus tineae gradibus sufficiens, cura localis, quare, ut Al. verbis utar 46): „bonae aniculae quotidie quasdam tineae species sanant,“ attamen nunquam negligenda est secundae indicationis, gradus, naturae et periodi morbi, ratio. Remediorum externorum usus eo tutior est et eo celeriorve eventus, quo magis jam in initio

45) l. n. §. 69.

46) l. c. §. 70. pg. 129.

morbus tantum localis erat, quo brevius perduravit, quo minus assuefactum est aegroti, et quo plures, si adfuissent, complicationes antea jam sunt remotae. Alioquin, ut supra jam dictum, omnino sunt repudianda, aut certe exceptionibus tantummodo sumenda. Semper vero internorum medicaminum, una cum externis, usus maximi est momenti, quum ita utrorumque augeatur vis et sanatio acceleretur. Permulta sunt, quae laudantur et usum habent, remedia, quae ut recte ponderentur, in certos quosdam ordines, pro efficiendi modo constitutos, describenda puto. Dispartiri possunt hac ratione, aut in antiphlogistica, sopientia, emollientia, purificantia, aut, quae in exsudati valent qualitatem, - aut deinde in irritantia, quae vel sunt corrodentia, vel vim continent roborantem, tonicam, vel in secretionem pollent, aut denique, quae exsiccantia se probant. Equidem hanc sequar divisionem, et allato curationis modo, qui diverso morbi statui respondet, suum cuique tribuere locum conabor. — Si exanthema prodit cum prominentibus signis inflammatoriis, pruritu vehementi, ardore, tensione cuius et aestu, magnam affert utilitatem localis hirudinum applicatio. Ad diminuendum capitis ardorem, et ob munditiam, quae satis commendari haud potest, non solum quotidianae et assidue lotiones cum aqua tepida et sapone persalutares se probant, sed etiam, ut capilli in locis aegrotis, et si totum affectum sit capitis corium, omnes

tondeantur, persuadendum est. Quod vero in malo, latius expanso, sensim sensimque fiat, refrigerationem ut praecaveamus, quam insuper mitra bombycina levi, aut e vesica bovis seu porci parata, capiti imposita prohibere possumus. Una cum idoneis medicamentis internis, locis affectis remedia applicentur mitigantia, lenia et anodyna, quae salubriter inflammata afficiant corii loca, diminuunt auctam huius morbi sensibilitatem, mitigent pruritum molestum et ardorem, et aëris aliorumve nocentium prohibeant tactum. Huc pertinent: illitiones aut olei pinguis lenisque, butyri recentis et insalsi, aut floris lactis et unguentorum lenium ac mitigantium, ex. gr. ung. de alth., de uvis, ung. rosat., et pomat., locales deinde fomentationes, calida e. gr. mucosorum vegetabilium decocta, tepidum serum lactis dulce, calida decocta furfurea, nec non pediculorum supra jam monita occisio aut amotio, cataplasmatibus denique tepidi, e farina seminum lini, aut pollenta avenacea cum lacte parati usus, si aegroti cutis loca valde tumida sunt et turgida. Si, exsudatione jam ingressa et crustis jam ortis, tamen haud abeunt symptomata inflammatoria, pustularum formatio, pruritus et ardor, summa munditia tunc etiam praeter ceteris reposcitur; provideatur, ne substantiae excretae accumularentur, ad quem finem capillos recisos teneri oportet; impediatur, quo minus indurescat exsudatum, cui quotidie illini debet e reme-

diis emollientibus, supra nominatis, unum vel aliud, nec non caput tegi oportet levi tegumento. Quotidie abluendae sunt crustae emollitae, impigresque hoc observandum, nam etsi infimis tantummodo morbi gradibus sola haec tractatio sufficiet, semper tamen sanationem adjuvabit. Iluc pertinere mihi videntur methodi duae, quarum alteram Murray exhibet, alteram cel. Heim, etsi ille prior jam remedio utitur, cui intensiva magis in systema lymphaticum tribuenda est efficacia. Illa medendi ratio, quam Heim 47) suadet, qui loca tinea affecta dupliciter duplicatis, quae quotidie commutarentur, tegit brassicae foliis, donec evanescant crustae et ichor, haud repudianda quidem est, cum caput sine doloribus purum reddatur, sed tamen ob foedum, quem spirat, odorem, usum vix haberet. Hoc ipso laborat incommodo, quam Murray laudat, methodus, quippe qui, cicutam cum extrinsecus tum intrinsecus sumendam, auctor est, quam morbo inveterato cum summo adhibuit fructu, cum intus extr. cicut. gr. ij matino et vespere ordinaret, et ad applicationem externam, mitram, cocta Hb. cicut. repletam dies noctesque in capite gestari, et caput quotidie decocto cicut. lavari curaret. Alibert saepius eandem secutus rationem, per quinque menses quatuor quidem aegrotis omnino, uni vero non medebatur. Cel. Frank pultem suadet e floribus malv. et

47) Henke Handbuch der Kinderkrankheiten, pag. 285.

Hb. cicut. paratam. Dum, quae videri possunt signa inflammatoria, vehemens pruritus ac dolores in capitis corio perdurant, haud alia tractandi ratio idonea est, quam illa, de qua locuti sumus, localis; non prius, quam si evanuerant, quo, plus inveteratum esse malum probatur, remedia fortiora cum summa vero cautione pro morbi vetustate et exsudationis copia adhibenda sunt. Recte igitur, ante curationem incipiendam fonticulos brachiis applicandos esse, jam Ambr. Paraeus, Guide Chauliac alique medici recentiores docent. Remedia, hoc in morbi statu ordinata, tam diversa sunt, ut non facile, quem teneant locum, delineari possit. Si percrassae sunt crustae, arcteque cui insident et circuitu magno, secretis exitum praeccludunt, saepius haud amoveri possunt medicamentis jam nominatis, et potentioribus tum est utendum. Quae cum ita sint, aut leniter scabendo tolli possunt, vel saltem mitigantibus illis, quae jam sunt enumerata, remediis faciliores redduntur aditu, aut adhibere possumus causticorum a multis nobis laudatorum unum vel aliud: unguenta e calce, e pulv. canth., cataplasmata e solut. mercur. subl. corpor. cum mica panis, quae vero, Alibert (l. c. pag. 153) auctore, vehementissimum efficiunt pruritum et cruciatum, unguenta deinde e vitriol. cupr. aut butyr. antim., lap. infern., aq. phaedraenic.; haec, quibus alia etiam, quam infra haud omittam, utuntur ratione, remedia, etsi nunquam haud rejicienda sint, si alio modo crustae

amovere haud possumus, tamen non temere applicanda sunt, quum tam vehementem habeant vim. Quod si ita pervenimus ad illum quem petivimus finem, aut rursus lenibus illis utimur mitibusque, jam enarratis, medicamentis, aut si non sufficiant, cum aliis ea commutamus. Sic in exsudatione magna, ut, ne degeneretur acrisque fiat et corrosiva, caveamus, plura eligere possumus remedia, quae in qualitatem ejus valent, nec tamen plane eam supprimunt. Sunt haec in minoribus tineae gradibus: decocta stipit. dulcam, Hb. jac. una cum rad. Helen., saponar. plantag. ad lavandum, majoribus vero, inspersio pulv. carb. lignorum vel petrae, usus deinde unguenti e carbone et sulphure cum adipe parati, nam et extrinsecus sulphur in forma praeserim ung. Jasseri ad restituendam secretionem, diminuendamve sensibilitatem suadetur, quas ei, ob vim suam desoxydationis, inesse facultates, contenditur. Inprimis ab Alibert commendatum est (l. c. pag. 152), qui, cur carboni petrae plus adscribat efficaciae quam carboni lignorum, causam in eo praecipue ponit, quod sulphur ei insit. Est tamen carbo remedium, quod, cum vel imbibat humores, vel, quo minus corrumpantur, impediat, satis vix probari potest. Ita ill. Thomann 48), qui inprimis summa eum memorat cum laude, locis affectis

48) Annal. der klln. Anstalt zu Würzburg. 1801. Monat Januar. Rudolst. 1805.

carbonem vespere inseri et mane tepido saponato ablu curavit, quo evenit, ut non solum evanesceret odor foedus, sed ipse etiam sensim sensimque abiret morbus. Sic Hunold 49) aegroti cuidam summo cum fructu unguentum e carb. cum ol. ovor. adhibuit, quod in aliis vero duobus sine ulla se ostenderet utilitate. Alibert suam secutus opinionem mixto utebatur pulv. e carb. cum floribus sulph. Nondum satis expertus est ac probatus, quem Haase 50) proponit pulvis e magnesio.

Quo finiatur denique exsudatio, remediorum exsiccantium, quae vocant, in tineae etiam tractanda usus fuit, plumbi scilicet et zinci. Illud primum celeriter quidem agit, subitoque saepius secretionem suppressit, sed ob hanc eandem causam non sine summo adhiberi debet timore, nec nisi tum, cum recens adhuc est morbus, omnino localis et parvae tantummodo latitudinis. Sunt, quibus praecipue uti soleant, plumbi praeparata: Aq. saturn. ex ung. lythargyr. simpl. Zincum, quod cum in oxydi tum salis forma vehementer irritans se praebet et fibras musculares ac vasa in eo, quem tetigit, loco contrahens; ex quo exsiccans ejus et quae secretionem meliores reddit, dependet vis, eandem requirit ac plumbum cautionem.

49) Schaub's Archiv für die Pharmacie. Bd. 2. St. 1. u. ff.
50) Haase l. c. pag. 297

Neque etiam aq. calcis repudiata est ad hunc finem, quae aequalem poscit, atque illa, diligentiam.

Morbo eo progresso, ut sub crustis, aut ulcerosa cutis loca, magnitudine diversa, aut reapse penitus penetrantia reperiuntur ulcera, curationem tam his, quam complicationibus et morbo universo accommodari oportet. Cum ex illis atonicus elucet status et languidus, media tonica, quibus localis quaedam inest roborandi vis, tum ad vineturas, cum ad lotiones se probant. Sunt hac ratione adhibita: decocta cort. chin., ulm., querc., salicis., quae languescente cutis organo in hominibus atonicis, irritatu difficilioribus, et phlegmaticis, sub finem praesertim curationis, cum localem habeant vim tonicam, summi sunt momenti et plus carent periculo, quam illa remedia magis irritantia, corrodentia et exsiccantia. Acriora, quae proposita sunt, medicamina, ut lotiones cum urina, decocta Hb. nicotian. (3j ad 3vj collat) aut hellebor. nigr. etc. celeriter quidem agunt, saepius vero suppressionem efficiunt, quo, non nisi summa tantum cura, adhibenda putem, aequae ac, quod etiam suadent, oxymel aeruginis. Usus etiam habent, quum, ob vim dynamicè irritantem et quod chemice corrigenes secretiones corruptas afficiant, suadeantur, acida mineralia: acid. sulphuric. dilut., acid. nitric. in ung. oxygenat., acid. muriatic. (duce Plenck cum ung. de alth.: hac quidem proportionem: acid. mur. 3jjj in ung. 3vj; additis vj guttis ol. junip.

aeth.) et ducibus Brückmann 51), Deimann et Gerrit van Wy 52), acid. muriat. oxygenat. Si tam pertinax est morbus, ut nullo, quod tractavimus, remedio sanari possit, ultimum nobis hoc superest refugium, quod malum amoveamus, omnino extincta, quam habet, sede. Quem ad finem, aut directe locum morbosum delemus, vel vesicatorio imposito, vel lapide infernali, corrodentibusque mercurii praeparatis vel insita calce viva, aut, ducibus Armstrong et Evers 53), massa utimur, emplastri consistentia, e gum. ammon. et aceto praeparata. Quae quidem, tonsis capillis emollitisque jam crustis, tres lineas crassa vel ipsi loco aegroti illinatur, vel super alutam extensa, capiti imponatur, quod, ut velamento coriaceo tegatur, procurandum sit. Sex aut octo hebdomadibus peractis, sanam subius inveniri cutem et morbi sedem purulentatione extinctam esse, ajunt. Affectis capillorum radicibus potentissima saepe nil juvant remedia, donec amotae sint. Ut in quoque abscesso sanatio haud fieri potest, priusquam amota materia, ut ita dicam, peccante, ita et in tinea esse, ex iis quae egomet observabam exemplis, elucebat; remotis enim capillorum radicibus, pessima etiam lo-

51) In Hufeland's, Schreger's und Harles Journ. der auserl. med. Literatur, 1. Bd, Leipz. 1803. pag. 40.

52) Bei Kapp in Horn's neuem Archiv für med. Erfahr. Bd. VI. St. 2.

53) Act. acad. Goetting. 1790.

ca per se consanuerunt sine ullo remedio, quod semper in quatuor hebdomadibus, per quas traditae mihi erant aegrotae, est comprobatum. Accelerari igitur potest morbi abitus capillis arte remotis, qui aut singulatim volsella, prope radices apposita, aut omnes uno eodemque tempore emplastro picato evelli possunt. Scilicet emplastrum, e pice alba liquefacta, farina secalina et oleo oliv. paratum, aut singulis linteis, digito vix latioribus, sat longis, commixtum, capiti impositum, temporis spatio quodam praeterlapso, vi avellitur, quo simul capilli eripiantur et hoc modo totum caput sensim sensimque nudum fiat, aut per totum simul effunditur caput, quo postea totum capillitium uno eodemque avellatur impetu. Hunc vero tractandi modum, quum percrudelis sit, volsellae usui, qui, dum modo patientia adhibetur et alacritas, eadem efficit, postponendum esse, quis neget?

Si malum cum universis complicatum est dyscrasiis, eadem, quae intus dabantur remedia, extrinsecus etiam sunt applicanda, antimonium nempe ejusque praeparata in scrophulosa praecipue, variaequae mercurii compositiones in syphilitica diathesi. Quorum vero postremae latiore funguntur usu; tantum enim abest, ut huic solum casui applicentur, ut potius, cum remedia sint topice irritantia, in iis quoque usum habeant, in quibus appareant loca affecta discolora, torpida et purulenta. Praeterea in gradibus supremis

potentissima mercurii praeparata, qua remedia caustica adhibentur.

Sane quidem, medicaminum memoratorum cuique, si certis casibus nec sine cautione maxima sumantur, efficaciam inesse, haud negari potest; tamen leniora praeferenda putem, quum haec jam sufficiant, si modo patientia adsit, aequa aegrotorum vitae ratio, et diaeta ad certum modificata ordinem.

T h e s e s.

1.

Unum tantummodo est febris genus.

2.

Vox sic dicta nasalis non soni per nasum transitu progignitur, sed hocce impedito

3.

Causas praedisponentes non statuendas puto.

4.

Hominem cum ceteris naturae productis, et quidem magis unoquoque horum in connexu esse et, ut ita dicam, dependere ab iis, hanc vero ipsam ob rem perfectissimum habendum esse, contendo.

5.

In neuralgiis topicis, excisionem partis nervi morborum soli ejus dissectioni nec non amputationi membri aegroti, plurimis in casibus, praeferendam esse, puto.

6.

Tactui ac motui varii inserviunt nervi.

7.

Morbos nonnullos re vera prophylacticas habere possumus; igitur interdum

8.

In morbo excitando, salus.
